

Med ohranjanjem in razumevanjem

Zgodnji prevodi Svetega pisma

Sveto pismo velja za knjigo, ki je prevedena v največ različnih jezikov. Seznam iz zbornika z naslovom *Interpretacija Svetega pisma*, izdanega kot sad mednarodnega bibličnega simpozija v Ljubljani leta 1996, navaja več kot 360 prevodov celotnega besedila.¹ Zdi se nam že povsem samoumevno, da se sodobnemu bralcu navdihnjeno besedilo ponuja v njegovem domačem jeziku. Splošno znano je, da je do tega prevajalskega razcveta prišlo od konca 15. stol. dalje in sovпада z izumom tiska, s filološkimi študijami humanistov ter nekoliko kasneje z duhom reformatorske paradigme *sola scriptura*. Vsak Slovenec s končano osnovno šolo ve za Trubarja in Dalmatina ter njune prevode svetopisemskih besedil v slovenščino. Pa gre pri reformatorski zahtevi po prevajanju Biblije v govorjene jezike za nekaj absolutno novega? Je prevajalska dejavnost iznajdba novega veka? V iskanju odgovora na to vprašanje se moramo ozreti v zgodovino nekaj predkrščanskih ter prvih krščanskih stoletij, kjer nas lepo število prevodov svetopisemskih besedil prepriča o nasprotjem. V pričujočem prispevku si bomo ogledali prevode Biblije, narejene do 5. stol., med katerimi bomo zaradi njune velike vloge v krščanski zgodovini posebej izpostavili *Septuaginto* ter *Vulgato*. Zapletena zgodovina nastankov prevodov in njihovega neprestanega revidiranja kaže, kako se je ta proces vedno znova odvijal v napetosti med željo po varovanju čistosti sporočila in med prizadevanji po širši dostopnosti teh besedil.

Preden preidemo k panoramskemu pregledu besedil, najprej raziščimo, kaj prevod pravzaprav je. Po običajni definiciji je prevajanje izražanje pisanega ali govorjenega besedila enega jezika z jezikovnimi sredstvi drugega jezika (prim. SSKJ). Za rabo pri preučevanju zgodovine prevodov bibličnih besedil pa ta definicija ne zadošča, saj npr. ob zatonu svetopisemske hebrejščine kot pogovornega jezika pride do delnih prevodov, razlag ali pa le jezikovnih prilagoditev znotraj istega jezika, ki bi jih le težko imenovali prevodi v gornjem pomenu. Prevajanje v tem kontekstu moramo zato razumeti širše kot "prenos neke izjave v drugo jezikovno preobleko".² To lahko pomeni tudi prilagoditev stare oblike nekega jezika modernejši, hkrati pa pri svetopisemskem besedilu nujno pomeni tudi razlago pomena, saj sporočilo stavka ponavadi presega goli pomen besed. Le s tem razširjenim razumevanjem "prevajanja" zmoremo zajeti vso raznolikost procesa prehajanja svetih besedil v razumevanje in življenje verskih skupnosti v antičnem obdobju.

Judovski prevodi Aramejski targumi

Prve prevode iz izvirne hebrejščine lahko vidimo v targumih, aramejskih parafrazah svetopisemskih besedil. Po vrnitvi iz babilonskega pregnanstva l. 538 pr. Kr. kot pogovorni jezik med Judi hebrejščino čedalje bolj izriva sorodna semitska aramejščina. Nehemijeva knjiga, ki opisuje prav to obdobje,

je izraelske zgodovine, tako poroča o slovesnem javnem branju postave (morda okrog l. 438 pr. Kr.), pri katerem je bila potrebna razlaga: "In brali so iz knjige Božje postave po odstavkih, razlagali pomen, da so mogli razumeti, kar so brali" (Neh 8,8). Kljub ne povsem jasnemu pomenu besedila gre pri tem najbrž za prevajanje iz hebrejščine v pogovorno aramejščino. Koren besede *trgm* v semitskih jezikih označuje bodisi prevajanje bodisi razlaganje nekega besedila.³ Targumi obstajajo za vse knjige hebrejskega Svetega pisma, razen za Ezrovo, Nehemijevo in Danielelovo knjigo. Ti prevodi so se sprva prenašali ustno, hkrati pa se je v začetnem obdobju med svetopisemsko besedilo vpletalo tudi nekaj svobodnejših pripovedi hagad,⁴ kar jim še bolj daje značaj interpretacije. Na ta način so mogli aramejsko govoreči Judje razumeti tudi nejasna mesta in jih uporabiti kot navodilo za vsakdanje življenje. Seveda je razumljivo, da proces prevajanja – razlaganja hebrejske Biblije v tem obdobju ni bil nek enoten, načrten proces, saj najdbe fragmentov starih targumov (Kumran, kodeks *Neofiti* iz Vatikana) dokazujejo njihov nastanek v več različnih skupnostih.

Samarijski prevod Peteroknjižja

Samarijani so že od razpada enotne države na severno in južno kraljestvo (931 pr. Kr.) ubirali svojo pot tudi na verskem področju. To se je pokazalo tudi v odnosu do svetopisemskih besedil v času po babilonskem pregnanstvu (od 5. stol. pr. Kr. dalje). Za Jude je bilo starodavno besedilo sveto, zato so ga pustili nedotaknjenega in so za razlago pomena začeli poleg Svetega pisma v hebrejščini ustvarjati aramejske targume in hagade. Samarijani pa so bili v tem pogledu liberalnejši, saj so posegli v svetopisemsko besedilo samo in nerazumljive besede stare biblične hebrejščine prilagodili tedanji modernejši hebrejščini, svojemu pogovornemu jeziku. Ta

prevod Mojzesovih knjig je torej bliže nekakšni interpretativni modernizaciji jezika besedila. Prvi samarijski targum v aramejščini nastane tako šele v 3. stol. po Kr., ko je hebrejščina dokončno prišla iz rabe tudi med njimi.⁵

Grška Septuaginta (lat. sedemdeset, okrajšano LXX)

Nastanek grškega prevoda hebrejskih svetih knjig je tesno povezan s širjenjem helenistične kulture na območju vzhodnega Sredozemlja. Tudi Judje v Palestini in v judovskih kolonijah, npr. v Aleksandriji v Egiptu, so bili izpostavljeni močni helenizaciji, ki je kljub odporu (prim. 1 in 2 Mkb) močno zaznamovala razvoj judovske kulture. Zanimivo pri tem je, da se Judje niso odpovedali lastnemu religioznemu prepričanju, temveč so ga mnogi skušali izraziti z besednjakom grške kulture. V 2. in 1. stol. pr. Kr. smo tako še posebej v Egiptu (najpomembnejši predstavnik je gotovo Filon Aleksandrijski) pričre morda ene največjih sintez misli v človeški zgodovini – srečanju med judovsko in grško kulturo. Poleg kanoničnih knjig ("hebrejsko Sveto pismo") vsebuje tudi t. i. devterokanonične knjige, ki so bile napisane v grščini in sodijo večinoma med modrostno literaturo Svetega pisma.

Kako pomembna je bila Septuaginta za judovsko diasporo, kaže že to, da je bil njen nastanek kmalu odet s tančico legendarne pripovedi. Psevdozgodovinsko Aristeevo pismo, napisano konec 2. ali začetek 1. stol. pr. Kr., poroča, da si je egiptovski kralj Ptolomej (najbrž je mišljen Ptolomej II. Filadelf, 285 – 247 pr. Kr.) zaželel za svojo knjižnico v Aleksandriji tudi judovske svete knjige. Zato je v Jeruzalem poslal velikemu duhovniku Eleazarju prošnjo, naj mu pošlje prevajalce, po šest iz vsakega rodu, ki bi mogli Sveto pismo prevesti iz hebrejščine v grščino. Ko je teh 72 mož prispelo v Egipt, so jih sprejeli s čast-

mi in jim omogočili udobne pogoje za delo, ki so ga opravili v natanko 72 dneh. Primerjava prevodov med seboj je pokazala, da se ti do potankosti ujemajo, hkrati pa je skupnost aleksandrijskih Judov potrdila, da je prevod zvest izvirniku, in izrekla prekletstvo nad vsakim, ki bi v njem poskušal karkoli spreminjati. Kralj Ptolomej je ob koncu navdušen nad globino zapisanih zakonov in jim prizna božje avtorstvo.⁶

Legenda o nastanku Septuaginte razkriva, da so Judje v diaspori tudi grškemu prevodu pripisovali vrednost navdihnjenega besedila, čeprav zgodovinsko ni povsem jasno, ali je prevod sam delo načrtnega prevajanja ali pa morda sad potreb v različnih grško govorečih judovskih skupnostih. V vsakem primeru besedilo "sedemdeseterih" kaže način razumevanja lastne tradicije pri Judih v 3. stol. pr. Kr., ki je iskala povezavo tudi s filozofskim razmišljanjem Grčije. Sam način prevajanja, za današnja merila precej svoboden, je v zadnjem času predmet mnogih raziskav, saj razkriva prav to povezovanje med judovstvom in grštvom, v katerem sedanji papež Benedikt XVI. vidi "pomemben korak v zgodovini razodetja, v kateri se je uresničilo to srečanje na način, ki je dobilo odločilni pomen za nastanek krščanstva in njegovo razširjanje".⁷

Še pomembnejša je torej LXX za življenje prve Cerkve, saj je prav to besedilo veljalo za njeno Sveto pismo. Navedki iz del cerkvenih očetov kažejo na to, da niso uporabljali hebrejske, temveč grško Biblijo, kar je povzročalo še dodatna razhajanja z Judi, ki so od 1. stol. dalje zavračali grški prevod in devterokanonične knjige (judovska sinoda v Jamniji okrog 100 po Kr. določi hebrejski kanon: 39 svetih knjig). Prav za potrebe razprav z Judi je Origen v 3. stol. sestavil prvo tekstnokritično izdajo Svetega pisma, imenovano *Heksapla*, kjer je v šestih vzporednih stolpcih navedel hebrejsko besedi-

lo v izvirnem črkopisu, hebrejsko besedilo v grški transkripciji, nato Akvilov in Simahov grški prevod, besedilo Septuaginte in kot šesti stolpec pri večini knjig še Teodocijev grški prevod.

Klasičen primer razlike med hebrejskim in grškim besedilo je mesto iz Izaijeve knjige, kjer Bog napove kralju Ahazu rojstvo Emanuela (prim. Iz 7,14). V hebrejščini je njegova mati označena z besedo *almah* (mlado dekle), ki so jo prevajalci LXX v grščino prevedli s *parthenos* (devica). Prav v tem prevodu postane navedek koristen avtorju Matejevega evangelija, ko v Jezusovem rojstvu prikaže izpolnitev davne prerokbe (Mt 1,23) in hkrati prispeva k veri Cerkve v Marijino neokrnjeno devišstvo.

Sirski prevod Peteroknjžja

Po mnenju mnogih strokovnjakov je prevod petih Mojzesovih knjig v sirski jezik delo judovskih prevajalcev, saj kaže mnogo stikov s tradicijo zgoraj opisanih targumov, čeprav se je ohranil v Pešiti, Svetem pismu krščanske sirske skupnosti. Morda je bilo delo opravljeno v 1. stol. po Kr., ko se je kraljevska družina iz sirske Adiabene spreobrnila v judovstvo.⁸

Krščanski prevodi

Od približno 300 pr. Kr. do 500 po Kr., torej tudi v času nastanka Cerkve, je bil pod vplivom helenizma pogovorni jezik Sredozemlja grščina v različici koine (gr. splošni jezik). V tem jeziku so nastali spisi Nove zaveze, prav tako so ga, celo v Rimu vse do 4. stol., uporabljali tudi v bogoslužju, kar lahko po nekaj sledovih opazimo še danes (prim. začetek maše s klicem *Kyrie, eleison; Christe, eleison*; vzkliki pri liturgiji velikega petka *Hagios o Theos; Hagios ishyros; Hagios athanatos, eleison imas*). S širitvijo misijonske dejavnosti krščanstva pa se je pojavila potreba po prevajanju, najprej v latinščino, sirščino

in koptščino, nekoliko kasneje še v armenščino, etiopščino, gotščino in gruzijščino.⁹

Stari latinski prevodi (t. i. Vetus latina)

Relativno hitro, že v 2. stol., so se v nekaterih predelih, predvsem v rimski severni Afriki, pojavila sveta besedila v latinskih prevodih. Tertulijan (okr. 160 – 220) je že imel

na razpolago latinsko Sveto pismo, Ciprijan pa je sredi 3. stol. uporabljal že revidirano različico tega prevoda. Predloga za najstarejše latinske prevode je bilo grško Sveto pismo, tj. Septuaginta in Nova zaveza. Med ohranjenimi deli teh prevodov, ki jih najdemo v spisih cerkvenih očetov, v najstarejših liturgičnih knjigah in v fragmentih svetopisem-

skih rokopisov, lahko opazimo precejšnje razlike, kar kaže na to, da je v 4. stol. krožilo več variant latinske Biblije, kar je Hieronim kritiziral kot *vitiosissima varietas* (lat. zelo škodljiva raznolikost). Kljub temu sodobne študije značilnosti teh besedil ugotavljajo, da gre v osnovi najbrž za en sam prevod, ki pa je bil v procesu revizij v različnih krščanskih okoljih podvržen številnim prilagoditvam stila in besedišča. Nekaj je k temu prispeval že sam razvoj grškega (kot predloga) in latinskega jezika v treh stoletjih. Vse ohranjene drobce starih latinskih prevodov od l. 1949 v kritičnih izdajah objavlja *Institut Vetus latina* iz Beurona v Nemčiji. Zakaj so pomembni? Predvsem zato, ker so te najstarejše latinske prevode uporabljali latinski cerkveni očetje za svoje komentarje še celo v času po nastanku Hieronimovega prevoda in s tem neposredno vplivali na teologijo zgodnje krščanske dobe. K temu lahko dodamo še uporabnost pri kritičnem iskanju osnovne različice Svetega pisma, saj se občasno prav na osnovi starega latinskega besedila lahko rekonstruira grško predlogo, ki jo je uporabil antični prevajalec, in s tem pride do zgodnejše grške različice.

Hieronimov latinski prevod in Vulgata

Sofronij Evzebij Hieronim (347 – 419/420) v zgodovini prevajanja Svetega pisma zavzema posebno mesto, saj je s filološko občutljivostjo spoznal vrednost izvirnega besedila, hkrati pa s prizadevanjem za pravilnost prevoda poskrbel za razširjanje svojih del.¹⁰ Vendar bi bilo napačno, če bi Hieronimove prevode enačili z Vulgato, saj sta tako njegova prevajalska dejavnost kot kasneje nastajanje enotne izdaje Vulgate zapletena in le deloma povezana.

Rojen v Stridonu v rimski provinci Dalmaciji, nekje med Oglejem in Emono, je Hieronim že od mladih let potoval po imperiju. V Rimu je prejel izobrazbo gramatike

in retorike, na poti v Galijo pa se je v Trierju navdušil za asketski način življenja zgodnjega menišтва. V Antiohiji se je 373 učil grško, v puščavi v bližini Aleppa pa nekoliko kasneje še hebrejsko. Leta 382 je odšel v Rim na sinodo, ki jo je sklical papež Damaz I., in tam postal papežev teološki svetovalec in tajnik. Damaz mu je kmalu naročil revizijo latinskega prevoda štirih evangelijev, kar je Hieronim opravil na podlagi grških rokopisov. Tej izdaji je Damaz dal svojo avtoriteto s tem, da je napisal predgovor *Novum opus*, kar ji je zagotovilo posebno mesto v množici prevodov. Zanimivo je, da naj bi prav ta Damazov predgovor k evangelijem vplival na kasnejše uveljavljanje celotne Vulgate v Cerkvi. V Rimu naj bi nastala tudi prva revidirana Knjiga psalmov. Po Damazovi smrti je Hieronim odšel v Betlehem, kjer je po 387 nadaljeval svojo prevajalsko dejavnost in na podlagi Origenove *Heksaple* izdelal svojo latinsko Knjigo psalmov, imenovano tudi Galikanski psalter (v rabi je bil pri bogoslužju v Galiji), ki je kasneje postal del Vulgate. Kasneje se je odločil za prevajanje iz izvirnega jezika Stare zaveze, za *veritas hebraica*, in do 405-406 prevedel vse knjige hebrejskega kanona. Drzna odločitev proti avtoriteti Septuaginte in njenega kanona mu je prinesla kritike njegovih sodobnikov in tudi kasnejših avtorjev. Tako naj bi Tobijevo in Juditino knjigo le na hitro popravil na osnovi starega latinskega prevoda, medtem ko najbrž sploh ni prevedel Siraha, Knjige modrosti, 1. in 2. knjige Makabejcev, Baruha in Jeremijevega pisma. Prav tako danes velja, da ni posebej prevajal Pavlovih in drugih pisem, Apostolskih del in Razodetja. Hieronim je s svojo dejavnostjo le še prispeval k raznolikosti prevodov v 5. stol. Ob svoji smrti ni zapustil celotnega prevoda Svetega pisma, še toliko manj drži, da bi bil ta prevod splošno sprejet in da bi nosil ime Vulgata. Kaj torej Vulgata pravzaprav je?

Sveto pismo si ponavadi predstavljamo kot zbirko "knjig", izdano v enem samem zvezku. A danes običajna oblika knjige, ki ji rečemo kodeks (za razliko od prvotnega zvitka), se je začela pojavljati šele od 2. stol. naprej, do sredine 6. stol. pa je trajalo, da so vse svetopisemske knjige začeli zapisovati v en sam kodeks. Imeti Sveto pismo je vse do 9. stol. pomenilo posedovanje prave male knjižnice zvitkov ali vsaj devetih kodeksov. Zato je lažje razumljivo, da so posamezni prevodi lahko prihajali iz različnih virov in da je krožilo več različic Biblije. Šele s karolinško renesanso, ki je na začetku 9. stol. spodbudila razvoj pomembnejših skriptorijev (Alkuin v Toursu, Teodulf v Orleansu), se je počasi začela izoblikovati "standardna" latinska verzija, v kateri so prednost dajali predvsem Hieronimovim prevodom. V procesu dokončne določitve besedila je pomembna *Biblia Parisiensia*, ki jo je v 13. stol. izdala pariška univerza in je že blizu kasnejši izdaji Vulgate, vsebovala pa je tudi na Tridentinskem koncilu izločene 3. in 4. Ezrovo knjigo ter Manasejevo molitev. Samo ime "vulgata" (lat. skupna, splošno razširjena) se je za označevanje latinske Biblije z večinskim delom Hieronimovih prevodov uveljavilo šele v 16. stol. Ta izdaja je vsebovala Hieronimov prevod Stare zaveze iz hebrejščine, popravljeni Tobijevo in Juditino knjigo, njegov prevod Knjige psalmov na podlagi *Heksaple* (Galikanski psalter) ter njegovo recenzijo evangelijev. Prevodi vseh preostalih devterokanoničnih in novozaveznih knjig so delo neznanih prevajalcev. Čeprav so latinska besedila že v srednjem veku doživljala popravke, se je šele s humanisti v 15. stol. začelo načrtno kritično delo z iskanjem starih in zanesljivih rokopisov. Posebno prelomnico je predstavljal Tridentinski koncil (1545-1563), ki je spričo reformatorske prevajalske vneme Vulgato razglasil za uradno avtentično Sveto pismo katoliške Cerkve, hkrati pa pri učenjakih na-

ročil novo, popravljeno izdajo besedil. Ta je prvič izšla pod papežem Sikstom V. (1590), njena druga, izboljšana izdaja pa pod Klemenom VIII. (1592) in jo poznano pod imenom *Vulgata Sixto-Clementina*. Zadnja različica Vulgate je t. i. *Neo Vulgata*, ki jo je od leta 1965 na podlagi hebrejskih in grških originalov popravljala papeška komisija. Uradno jo je razglasil Janez Pavel II. leta 1979.

Koptski prevod

Čeprav ne poznamo točne letnice prevoda Svetega pisma v egipčanski jezik, je do tega po vsej verjetnosti prišlo v prvi polovici 3. stol. Poročilo iz življenja sv. Antona, začetnika menišтва, poroča, da se je spreobrnil ob poslušanju evangelija o bogatem mladeniču. To se je zgodilo okrog leta 270 po Kr. in ker iz drugih mest izvemo, da Anton ni znal grško, lahko sklepamo, da so besedilo brali v koptščini. Tudi koptski gnostični spisi iz Nag Hammadija se ob svojem nastanku v 4. stol. opirajo na že obstoječe prevode sinoptičnih evangelijev.

Sirski prevod

Standardna različica sirskega Svetega pisma, Pešita, je nastala do 3. stol., in sicer s prevodi iz hebrejščine in grščine. Dva sirska svetopisemska rokopisa iz 5. stol. veljata za najstarejši besedili te vrste. Svetopisemska tradicija v sirske jeziku je nekoliko samosvoja. Sirec Tatian je namreč okrog 170 po Kr. sestavil prvo evangelijsko harmonijo, imenovano *Diatessaron*, v kateri je združil štiri evangelije v enotno pripoved o Jezusovem življenju, delu in nauku. Čeprav napisana v grščini, je bila harmonija najbrž kmalu prevedena v sirščino, kjer je prevzela vlogo kanoničnega evangelija. V splošni rabi je ostala vse do 5. stol., ko je sinoda v Rabbuli zapovedala uporabo štirih evangelijev. Zgodovinar in škof Teodoret iz Cira okr. 440 poroča, da je iz cerkva svoje škofije odstranil 200 izvodov Tatianove harmonije.

Armenski prevod

Armenci so sprejeli krščanstvo konec 3. stol., že leta 304 je to postalo državna vera. Sama dežela ni bila del rimskega cesarstva in se je nahajala na meji med Rimljani in Perzijci, ki so bili ves čas zapleteni v medsebojne spopade, pri čemer je trpela tudi Armenija. Konec 4. stol. je z razdelitvijo področja med dve cesarstvi grozilo izginotje armenske kulture. Deloma kot odgovor na to krizo je okrog leta 406 učenjak Mesrop iznašel armensko abecedo, s katero so zapisali prevode Svetega pisma, liturgičnih besedil ter del sirskih in grških cerkvenih očetov v armensščino. Biblijo so prevajali tako iz sirskih kot grških predlog, delo naj bi bilo zaključeno okrog 435 po Kr.

Etiopski prevod

Prevod v etiopščino naj bi nastal med 4. in 6. stol. na podlagi Septuaginte in grške Nove zaveze. Zanimivo je, da med etiopskimi svetimi besedili poleg običajnih kanoničnih in devterokanoničnih knjig najdemo tudi nekaj apokrifov (Enohova knjiga, Knjiga jubilejev, Izaijevo vnebovzetje, 4. Baruhova knjiga).

Gruzijski prevod

Najstarejši gruzijski prevodi svetopisemskih besedil so iz 5. stol. in kažejo povezavo s sočasnimi armenskimi prevodi. V fragmentih rokopisov, datiranih od 5. do 8. stol., so našli dele besedil Druge in Pete Mojzesove knjige, Knjige pregovorov, Jeremija in Knjige sodnikov, od novozaveznih spisov pa precejšnje dele evangelijev ter pisem Rimljanom in Galačanom.

Gotski prevod

Plemena germanskih Gotov so se proti koncu 2. stol. začela pomikati proti jugu Evrope v dveh smereh: Vizigoti proti Španiji, Ostrogoti pa proti Mali Aziji. Leta 264 so vdrli v Kapadokijo in odpeljali s seboj tudi

več krščanski ujetnikov. Potomec teh je bil tudi škof Vulfila, ki naj bi v 4. stol. prevedel Sveto pismo v gotski jezik, še pred tem pa na podlagi grškega in latinskega alfabeta ter nekaj runskih pismenk sestavil gotško abecedo. Iz 5. stol se je ohranil dragoceni gotski *Codex Argenteus Upsaliensis*, kjer so s srebrnimi in zlatimi črkami na škrlatni tkani ni zapisani evangeliji v zaporedju Matej, Janez, Luka, Marko.

Razodeto resnico ohraniti ali razumeti?

Bežni pregled zgodnjih prevodov svetopisemskih besedil nam kaže veliko odprtost zgodnje krščanske skupnosti za prevajanje, torej za dostopnost svetih besedil vsem vernim. Po drugi strani pa nenehne revizije prevodov razkrivajo neizmerno spoštovanje do samega besedila, njegove oblike, preko katere je prišla do nas razodeta resnica. V tem se skriva protislovna napetost med dvema težnjama verskih skupnosti: težnji po ohranjanju razodete besede ter težnji po razumevanju te besede. Primer prve je fiksiranje hebrejskega besedila svetih knjig v posteksilnih judovskih skupnostih in sočasno nastajanje aramejskih razlag, primer druge težnje pa je nastajanje samarijanske jezikovno modernizirane priredbe Peteroknjžja. S podobnimi strahovi o heretičnosti so Judje na Jamnijski sinodi zavrgli grško Septuaginto, koncilski očetje v Tridentu pa prepovedali reformatorske prevode Biblije in za avtentično razglasili le latinsko Vulgato. Kaže, da je misijonska dejavnost mlade krščanske verske skupnosti nagibala najprej k veliki naklonjenosti prevajanju, ki se je po večstoletni uveljavitvi prevesila v konzervativnost, težnjo po ohranjanju besedil. Razumevanje in dostopnost razodetja sta se morala pogosto umakniti varovanju čistosti razodete besede, kar je vodilo v 16. stol. do nam nerazumljivih prepovedi posedovanja Sve-

tega pisma v domačih jezikih. Danes je ta napetost v večji meri presežena s standardnimi izdajami Biblije v modernih jezikih, saj je v njih zagotovljena tako zvestoba izvirniku kot tudi razumljivost običajnemu bralcu. Še vedno pa srečamo odstopanja, kot so recimo izdaje Biblije v pogovornih jezikih (npr. italijanska *Bibbia in lingua corrente*), kjer prilagoditve morda že pregrobo posegajo v izvirno besedilo. Med ohranjanjem in razumevanjem namreč ne sme iti za izključujoče razmerje, temveč predvsem za zvestobo večni Besedi, izrečeni v določenem zgodovinskem trenutku na določen način, a namenjeni ljudem vseh časov. Tudi nam.

1. Prim. *Interpretation of the Bible/Interpretacija Svetega pisma*, Ljubljana/Sheffield, 1998, 1852-1854.

2. "Prevod", v A. Grabner-Haider, J. Krašovec, *Biblični leksikon*, Celje, 1984, 598.
3. Prim. *The Anchor Bible Dictionary*, vol. VI, Si - Z, New York, 1992, 321.
4. Gre za oznanjevalno razlago Svetega pisma, ki uporablja razna sredstva ponazoritve (pripoved, priliko, alegorijo), in na odprt, pogostokrat domišljijjski način, želi privedi do spoznanja in razumevanja Boga, sveta in človeka (prim. "hagada", v *Biblični leksikon*, 307).
5. Prim. A. Tal, "The Hebrew Pentateuch in the Eyes of the Samaritan Translator", v: *Interpretation of the Bible/Interpretacija Svetega pisma*, Ljubljana/Sheffield, 1998, 341-354.
6. Prim. *The Anchor Bible Dictionary*, vol. V, O - Sh, New York, 1992, 1096.
7. Benedikt XVI., "Vera, razum in univerza. Spomini in razmisleki", v: *Communio*, 16. letnik (2006) 3, 198.
8. Prim. *The Anchor Bible Dictionary*, vol. VI, 789.
9. Prim. *The Anchor Bible Dictionary*, vol. VI, 787-813.
10. H. G. Reventlow, *Epochen der Bibelauslegung*, Bd. II, *Von der Spätantike bis zum Ausgang des Mittelalters*, München, 1994, 44-52.